

tervek végrehajtása felhajthatja a kamatot akkor is, ha a közelmulthoz képest aránylag bő tőkeforrások állnak rendelkezésre.

Dr. Kemény György.

Közmunkák és betterment. A gazdasági élet alapja a termelés. Kritikus időszakok, gazdasági katasztrófák akkor állnak be, ha a termelés bármely oknál fogva gyengül vagy megszűnik. Mert minden egyéb gazdasági funkciónak szünetelése csak másodlagos jelentőségű a lényegessel: a termeléssel szemben. Vésszes politikai jelenségek, mint pl. háború, vagy forradalom is elsősorban a termelés akadályozása által éreztetik kárhozatos hatásukat. S az ilyen katasztrófák után beálló gazdasági krízis, midőn az ország betegségben sanyalódik, a termelésben beállott pangásra vezethető vissza. Az viszont a gyógyulás jele, ha a termelés bármely ponton újra megindul, mert a gazdasági életben infinitezimális hatások érvényesülnek és produktív munka egy fejlett gazdasági rendszerben, mely a munkamegosztás elvén alapszik, sohasem működik elszigetelten, hanem mindig mint egy végtelen, mert körbefutó munkalánc egy szeme.

Amily jelentőségteljes a magángazdaságban a termelés megindulása valamely ponton, épp oly jelentős az egész közre, az államra nézve, amikor a gazdasági megszilárdulás olyan fokot ért el, mely lehetővé teszi nagyobb szabású közmunkálatok megkezdését. Hidak, utak, vasutak, csatornák stb. építése a közpénzeknek produktív befektetését jelenti és az ily közlétesítmények hatása az egész gazdasági életre rendkívül nagy, mert itt rendszeren nagyszabású munkálatokról van szó, számos új munkaal�alom nyílik meg, ezáltal a vásárlóképeség általában növekszik, ami a termelés általános fokozására vezet, ezenkívül a közmunkálatokhoz szükséges anyagok beszerzése bevonja az érdekeltségbe a magánvállalatok egész sorát és ezáltal erről az oldalról is a termelés fellendülését idézi elő.

De van az éremnek más oldala is és ez az a kérdés, hogy ki viseli a közlétesítmények költségeit? A mai gazdasági rendszer mellett az ilyen költségek fedezésének csak egy forrása van: a közadók. Mert abban az esetben is, ha az állam vagy község kölcsönt vesz fel produktív befektetés céljaira, a kamatot fizetése és a törlesztés csak a beszedett adókból történhetik. Ez pedig annyit jelent, hogy egy új közlétesítmény költségeinek terhet az egész köz megosztva viseli. Hogy ez a tehermegosztás igazságos-e, vagy sem, azt most nem kutatjuk, itt csak leszögezzük, hogy az egész köz viseli a terhet, azaz, hogy ha pl. a fővárosban új villamosvonal épül, a debreceni zsellérember, aki ezen a vonalon életében sohasem fog utazni, épp úgy hozzájárul a költségek fedezéséhez adójának egy részével, mint az a fővárosi polgár, akire nézve az új vonal megnyitása közvetlenül tetemes időmegtakarítást és egyéb előnyöket jelent és pedig épp oly mértékben járul hozzá, mint emez. Vagy pl. ha a csepeli munkás mindennap vásárolt kenyerében fogyasztási adót fizet azért, hogy a Városligetben új artézi kut furatása lehetségesé váljon, amely kútnak vizéből azonban ő sohasem fog inni és fizeti ezt az adót épp oly mértékben, mint az az ember, aki a kut közvetlen közelében lakik és annak vizét naponta ellenszolgáltatás nélkül használhatja. Ezt jelenti az, hogy az egész köz elosztva viseli a terhet.

A diszparitás teherviselés és az új közlétesítmények nyújtotta előnyök élvezése között még nagyobb lesz, ha meggondoljuk, hogy ezeknek az új létesítményeknek legnagyobb hasznát nem is azok élvezik, akik őket ténylegesen igénybe veszik: a hidon át járnak, a vasuton utaznak, a kut vizéből isznak. Általá-

nosan ismert tény ugyanis, hogy a közléstítményeknek minden körülmények között beálló közvetlen következménye a szomszédságukban elterülő telkek értékének nagy, sőt legtöbbször horribilis emelkedése. Számtalan példát lehet erre felhozni, most csak egy nagyon feltűnő említünk meg a háború előtti időből: A németországi Britz község mellett egy paraszt el akarta adni 8 morgen földjét (1 morgen = 2253 m²), de hiába kért érte 50.000 márkát. Ekkor a közelben új vasútállomás nyílt meg és egy földspekulációs cézzel alakult társaság összevásárolta a körül elterülő földeket. A parasztnak volt esze, most már nem 50.000, de 1.300.000 márkát kért a földjéért és ezt az összeget a társaság ki is fizette neki. Így jutott ő néhány hónap alatt 1.250.000 márkát értéktöbbletbe, anélkül, hogy ehhez bármily tevékenységgel hozzájárult volna. De vannak még nagyobb mértékű értékelkedések is, előfordul, hogy a telkek értéke a 100-szorosára emelkedik, mint ezt a Ferenc József-híd megnyitásánál tapasztalhattuk. A közléstítmények gyümölcsét tehát elsősorban és legkézzelfoghatóbban a telkek tulajdonosai élvezik. Felmerül tehát a kérdés: nem volna-e méltányos, ha elsősorban ezek vonatnának be a közmunkák által keletkező új terhek viselésébe?

Az eszme nem új. Angol közgazdasági nyelven „betterment”-nek nevezik a teherviselésnek ezt a nemét, mely arra irányul, hogy a közvetlenül érintelt telektulajdonosok a telkük értékének emelkedése szerint bizonyos adót fizessenek a költségeknek legalább részbeni fedezése céljából. Számos külföldi község valószínűleg meg az adózásnak ezen nemét és mindenütt nagyszerű eredménnyel. Németországban a Bodenreformerek küzdöttek és küzdenek most is mellette és pedig sikeresen; igaz, hogy eltérő alakban, amennyiben ők az u. n. értékelkedési adót propagálják, mely voltaképpen csak a telkek eladásánál esedékessé váló illeték, míg a betterment az eladástól függetlenül is behajtható. 1911 február 1-én a német birodalmi gyűlés megszavazta az általános birodalmi értékelkedési adót.

De miben rejlik a betterment létjogosultsága? Abban, hogy itt tisztán a köz munkája által létesített, de a telektulajdonos által semmiképpen ki nem érdemelt értékelkedés megadóztatásáról van szó, amely értéktöbbletbe a tulajdonos nem valamely különleges produktív tevékenység, hanem csupán azon jog révén jutott, hogy ő azt a darab földet tulajdonában tartja és felette szabadon rendelkezik.

Nem tartozik tehát a betterment fogalma alá a *rentabilitásnak* azon növekedése, mely produktív tevékenységre vezethető vissza. Így pl. ha egy újonnan épült villamosvonal mellett vendéglő forgalma és ezáltal rentabilitása növekszik, ez a méltányosság szempontjából nem volna megadóztatandó, mert itt a fokozott forgalom kielégítéséhez fokozott munka szükséges és ugy mi a fokozott munkát sujtjuk adóval azért, mert igyekszük a megnövekedett igényeket kielégíteni.

Ellenben a telkek értékelkedéséhez a tulajdonos semmiféle tevékenységgel hozzá nem járul. Ez a köz ajándéka a számára. Méltányos volna tehát, ha a köz ennek az ajándéknak, mely az ő révén keletkezett, egy részét visszavenné, hogy a teherviseléshez nagyobb mértékben járuljon hozzá az, aki az előnyöket nagyobb mértékben élvezi. Hiszen minden adópolitikanak a valóságban, ugyan a jelenlegi adórendszer mellett el nem érhető, de mégis megkívánt célja: az igazságos tehermegosztás. Ez pedig nem más, mint a jogok és kötelességek egyensúlya, vagyis, hogy mindenki a jogai mértékének megfelelően terheltségek kötelességekkel. Már pedig a megnövekedett vagyon megnövekedett

jogokat jelent egy olyan társadalomban, amelyben leguagyobb részt a vagyonmegosztás és nem a produktivitás határozza meg az egyének helyzetét. Ha tehát a megnövekedett jogokkal szemben nem állanak megnövekedett kötelességek, mint ez az új közléseimények által előidézett teherértékemelkedésnek tapasztalható, akkor előáll az a nagyfokú diszparitás teherviselés és előnyök élvezése közt, amely diszparitást az adózásnak ez az új faja: a betérmert volna hivatalva legalább enyhíteni.

Zajtai Szabó Bertalan.

A világgazdasági konferencia. Folyó évi május 4-ére hivta össze a Népszövetség előkészítő bizottsága a világgazdasági konferenciát, amely a legkomolyabb nemzetközi gazdasági enquete-uek ígérkezik a brüsszeli nemzetközi pénzügyi konferencia (1920) óta. A világgazdasági konferencia céljai konzultatív jellegűek, ennél fogva a delegátusok sem a kormányok közvetlen képviselőiből, hanem a magángazdaságnak és az érdekképviselőknek a kormányok által kijelölt vezető egyéniségeiből fognak rekrutálódni. A Népszövetség előkészítő bizottsága, több mint egyéves munkája eredményeként hatalmas anyagot gyűjtött össze és különböző államok kiváló közigazdái memorandumok kidolgozására szólította fel, majd ezek alapján megállapította a konferencia programját. A program általános és speciális részre oszlik. A speciális rész a kereskedelmi ágak, ipar és mezőgazdaság nemzetközi jelentőségű kérdéseivel fog foglalkozni, míg a pénzügyi és népesedéspolitikai kérdések csak annyiban fognak vita tárgyává tételni, amennyiben azok a tárgysorozatban szereplő problémákkal összefügnek. A konferencia programjának legérdekesebb, elvi jelentőségű pontjai a kereskedelempolitika terén a vámtarifák és a kereskedelmi szerződések kérdése, az iparpolitikával kapcsolatban pedig a nemzetközi ipari egyesülések problémája.

Ha a konferencia jelentőségét, határait és lehetőségeit meg akarjuk állapítani, ugy elsősorban azt kell hangsúlyoznunk, hogy a konferencia hatáskörét önmaga korlátozta azzal, hogy határozatának tisztán konzultatív, tehát akadémikus jellegű kölcsönzött. E vonatkozásban megemlítendő, hogy a mult évben kibocsátott nemzetközi bankármanifesztum, valamint a nemzetközi kereskedelmi kamara szabadkereskedelmi szellemű határozatait a különböző kormányok nemcsak nem követték, hanem azok, Anglia és Németország kivételével, mindenütt határozott ellentmondásra találtak, melyet, nevezetesen az Egyesült-Államok elnöke, hivatalos formában is kifejezett. A politika tehát halad a maga tekervényes útjain s azokat minden valószínűség szerint a világgazdasági konferencia határozatai sem fogják lényegesen megváltoztatni. Mindenesetre legalább a távoli célok kitűzése tekintetben kezére járhat a konferencia a világpolitika intézőinek. Az általános vitában ezért főképpen a világgazdaság jelen tagoltságának és strukturaváltozásainak, mint főkérdéseknek kell az előtérben lenniök, különös tekintettel Európa és Amerika viszonyára. És valamennyi kérdés háttérben fog lapangani a még általánosabb jelentőségű probléma: melyek a gazdaságnak azok a területei, amelyeken már közös világgazdasági tendenciák észlelhetők, milyen szférákban lehet közös kontinentális érdekekről szó, és hol érvényes ma is teljes mértékben a világgazdaság nemzeti tagoltsága.

A konferencia speciális részének két elvi jelentőségű pontja van: a vámtarifák és a nemzetközi kartellek kérdése. A vámtarifákérdés megvitatásának csak akkor lesz komoly jelentősége

